

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

**LIETUVOS
AUKŠČIAUSIOJO TEISMO**

PRAKTIKOS APŽVALGA

2019 m. liepa–rugpjūtis

PARENGTA

**LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO
TEISĖS TYRIMŲ GRUPĖS**

Pastaba. Šioje apžvalgoje pateikiamos neoficialios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT) procesinių sprendimų santraukos. Šis dokumentas yra skirtas tik informavimo tikslais. Oficialius ir nesutrumpintus sprendimų tekstus galite rasti LAT interneto svetainėje www.lat.lt.

TURINYS

I. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS	3
1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas	3
BK 178 straipsnio 1 dalies taikymas	3
<i>Dėl svetimo turto sampratos</i>	3
BK 198, 198¹, 198² straipsnių taikymas	4
<i>Dėl neteisėto disponavimo įrenginiais, programine įranga, slaptažodžiais, kodais ir kitokiais duomenimis (BK 198² straipsnio taikymas)</i>	4
<i>Dėl neteisėto prisijungimo prie informacinės sistemos (BK 198¹ straipsnio taikymas)</i>	5
<i>Dėl neteisėto elektroninių duomenų perėmimo ir panaudojimo (BK 198 straipsnio taikymas)</i>	6
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas	7
BPK nuostatų laikymasis	7
<i>Dėl kriminalinės žvalgybos veiksmų teisėtumo ir informacijos įslaptinimo pagrįstumo</i>	7
III. CIVILINĖS BYLOS	8
Asmenys	8
<i>Dėl akcininko teisės kreiptis į teismą, reikalaujant uždrausti vykdyti sandorius, kuriais bendrovei galėtų būti padaroma žala</i>	8
<i>Dėl asmens garbės ir orumo gynimo</i>	9
Šeimos teisė	10
<i>Dėl vaiko gyvenamosios vietos pakeitimo</i>	10
Daiktinė teisė	11
<i>Dėl galimybės nustatyti priverstinę hipoteką turtui, kuris yra areštuotas apribojant disponavimo teisę</i>	11
Civilinė atsakomybė	12
<i>Dėl sveikatos priežiūros įstaigos atsakomybės už turtinę žalą, atsiradusią dėl jos darbuotojo kaltės</i>	12
Civilinio proceso teisė	13
<i>Dėl šalies, dėl kurios priimtas sprendimas už akių, teisės paduoti kasacinį skundą</i>	13
<i>Dėl teisėjo nešališkumo</i>	14
Statybų teisė	15
<i>Dėl bylos sustabdymo pagrindų ir teismo sprendimo vykdymo tvarkos pakeitimo</i>	15
Draudimo teisė	15
<i>Dėl žalos dydžio nustatymo pagal transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomąjį draudimą</i>	15
Darbo teisė	16
<i>Dėl darbo sutarties nutraukimo darbdavio iniciatyva dėl darbuotojo kaltės, kai darbuotojas per paskutinius dvylika mėnesių padarė antrą tokį patį darbo pareigų pažeidimą</i>	16
Intelektinės nuosavybės teisė	17
<i>Dėl priegios prie interneto svetainės blokavimo, kaip priemonės ginti autorių ir kitas intelektinės nuosavybės teises</i>	17

I. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas

BK 178 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl svetimo turto sampratos

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje nuteistasis ginčijo jo veiksmų kvalifikavimą pagal BK 178 straipsnio 1 dalį, kadangi, jo nuomone, turtas, už kurio pagrobimą jis nuteistas apeliacinės instancijos teismo nuosprendžiu, nebuvo jam svetimas. Pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu kasatorius buvo išteisintas.

Teisėjų kolegija, išnagrinėjusi baudžiamąją bylą, pritarė apeliacinės instancijos teismo išvadoms ir pažymėjo, kad pagal nekilnojamojo turto pirkimo – pardavimo be varžytinių sutartį

nuteistasis (kartu su kitu turto savininku) pardavė, o nukentėjusieji nupirko gyvenamąjį namą su sklypu. Pagal byloje nustatytas aplinkybes, įgiję nuosavybės teises į šį turtą, nukentėjusieji leido nuteistajam kurį laiką neišsikraustyti, tačiau po to, išsikraustydamas iš nukentėjusiųjų namo, nuteistasis, neturėdamas teisėtų namo savininkų nukentėjusiųjų sutikimo, išmontavo ir išsigabeno kaltinime nurodytą dalį name buvusios santechnikos įrangos, elektros instaliacijos, integruotų baldų dalis ir kitą turtą, be to, sugadino dalį namo elektros instaliacijos, sienų apdailos, namo šildymo sistemos vamzdžius, šiukšlėmis buvo užkimštas vandentiekio gręžinys. Teisėjų kolegijos nuomone, apeliacinės instancijos teismas teisingai konstatavo, kad nuteistasis pagrobė svetimą turtą, t. y. padarė jam inkriminuojamą nusikalstamą veiką, numatytą BK 178 straipsnio 1 dalyje. Teisėjų kolegija sutiko su apeliacinės instancijos teismo motyvais, kad pagal CK 4.14 straipsnio nuostatas, kai pagrindinio daikto perleidimo kito asmens nuosavybėn metu kyla ginčas dėl antraeilio daikto likimo, kartu su pagrindiniu daiktu perleidžiamas to asmens nuosavybėn ir antraeilis daiktas. Be to, šis turtas buvo įkeistas hipoteka, o CK 4.171 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad jeigu hipotekos sandoryje nenustatyta kitaip, hipotekos objektu laikomas pagrindinis daiktas ir visi esami ar būsimi antraeiliai daiktai, išskyrus daikto pajamas; antraeiliai daiktai laikomi įkeistais hipoteka, nors jie ir nenurodyti sandoryje.

Teisėjų kolegija nurodė, kad apeliacinės instancijos teismas pagrįstai sprendė, jog nuteistojo išmontuoti ir išgabenti daiktai buvo nukentėjusiųjų gyvenamojo namo dalis, jie neatskiriami nuo namo funkcionavimo. Pirkimo – pardavimo sutartyje nebuvo numatyta jokių išlygų dėl sutartyje nurodyto turto nuosavybės teisių perėjimo naujiems savininkams. Be to, pagal byloje nustatytas aplinkybes šį turtą prieš jo perleidimą apžiūrėjo ir įvertino nekilnojamojo turto vertintojas; byloje nėra duomenų, kad namas buvo parduotas geresnės būklės nei įvertinimo metu ar būta kokių nors kitų aplinkybių, kurios būtų sudariusios kokį nors pagrindą spręsti apie nuteistojo tikros, ginčijamos ar tariamos teisės į jo pasisavintą nukentėjusiųjų turtą buvimą.

Atsižvelgusi į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas, nuteistojo veikoje tinkamai nustatęs visus BK 178 straipsnio 1 dalyje nurodytos veikos požymius ir pripažindamas kasatorių kaltu pagal šį BK straipsnį, baudžiamąjį įstatymą taikė tinkamai, ir nuteistojo kasacinį skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-183-511/2019

BK 198, 198¹, 198² straipsnių taikymas

Dėl neteisėto disponavimo įrenginiais, programine įranga, slaptažodžiais, kodais ir kitokiais duomenimis (BK 198² straipsnio taikymas)

Šioje baudžiamojoje byloje E. J. nuteistas pagal BK 198² straipsnio 1 dalį už tai, kad, turėdamas tikslą daryti BK 198 straipsnio 1 dalyje, 198¹ straipsnio 1 dalyje nurodytas nusikalstamas veikas, įgijo ir laikė programinę įrangą, tiesiogiai pritaikytą nusikalstamoms veikoms daryti, o pagal BK 198 straipsnio 1 dalį, 198¹ straipsnio 1 dalį – už tai, kad, turėdamas tikslą perimti ir panaudoti neviešus elektroninius duomenis, viešojo saugumo tarnybinėje vaizdo stebėjimo patalpoje prie ten esančio kompiuterio neteisėtai prijungė savo USB atmintinę, kurioje buvo įdiegta programa „Spower Windows Password Reset Special“, ir ją pašalino AB „K“ paskyros „Administrator“ vartotojui priklausančius prisijungimo duomenis. Tai sudarė galimybes E. J. prie sistemos prisijungti šios sistemos administratoriaus teisėmis.

Teisėjų kolegija pirmiausia atkreipė dėmesį į tai, kad BK 198² straipsnyje, be kita ko, kriminalizuotas nusikalstamais tikslais ar kitoks neteisėtas programinės įrangos, tiesiogiai skirtos ar pritaikytos nusikalstamoms veikoms daryti, įgijimas ar laikymas.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad BK 198² straipsnio 1 dalyje nurodytos priemonės, tinkamos nusikalstamoms veikoms daryti, gali būti pagamintos ir teisėtu tikslu, t. y. jos gali būti dvigubo naudojimo priemonės (angl. *dual-use*), kurios gali būti panaudotos tiek teisėtiems, tiek nusikalstamiems tikslams. Taigi, siekiant išvengti nepagrįsto baudžiamosios atsakomybės taikymo,

kai tokios priemonės yra pagamintos ir pateiktos vartotojams teisėtiems tikslams (pavyzdžiui, skirtos informacinių technologijų produktų patikimumui, saugumui testuoti), būtina nustatyti tiesioginį ketinimą panaudoti tokias priemones nusikalstamai veikai daryti. Teisėjų kolegija nurodė, kad šiuo aspektu aktualu ir tai, kad pagal 2013 m. rugpjūčio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/40/ES dėl atakų prieš informacines sistemas, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2005/222/TVR (toliau – Direktyva 2013/40/ES) (OL 213 L 218, p. 8), reikalavimus tai reikštų, kad turi būti nustatomas ne tik bendras, bet ir tiesioginis ketinimas panaudoti tokias priemones vienai ar kelioms nusikalstamoms veikoms padaryti (Preambulės 16 punktą). Teisėjų kolegijos vertinimu, nagrinėjamoje byloje nėra duomenų, pagrindžiančių, jog nuteistasis, įsigydamas programinę įrangą „Spower Windows Password Reset Special“, turėjo susiformavusį tikslą ją panaudoti nusikalstamais tikslais, t. y. gauti neteisėtą prieigą prie AB „K“ informacinės sistemos paskyros „Administrator“. Byloje nustatyta, kad nuteistasis, pagal išduotą verslo liudijimą vykdydamas veiklą „kompiuterių ir elektroninės aparatūros priežiūra ir remontas“, įsigijo programinę įrangą „Spower Windows Password Reset Special“, ši programa buvo įgyta teisėtai, tuo tarpu jam inkriminuotas neteisėtas prisijungimas prie informacinės sistemos (BK 198¹ straipsnis), panaudojant pirmiau nurodytą programinę įrangą, buvo įvykdytas praėjus bene metams po jos įgijimo. Teisėjų kolegija nurodė, kad nusikalstamas tikslas BK 198² straipsnio prasme negali būti pagrįstas vien tik tuo, kad dvigubo naudojimo programinė įranga gali būti (yra) tinkama panaudoti nusikalstamai veikai daryti; jos panaudojimas bene po metų gaunant prieigą prie informacinės sistemos savaime tokio tikslo programinės įrangos įgijimo momentu neįrodo. Kitų duomenų, kurie leistų neabejotinai pagrįsti, o ne preziumuoti nuteistojo programinės įrangos įsigijimo momentu susiformavusį tikslą įvykdyti nusikalstamą veiką, byloje nėra.

Kita vertus, teisėjų kolegijos nuomone, kitaip vertintini teismų sprendimai, pagal kuriuos E. J. pripažintas kaltu ir nuteistas pagal BK 198² straipsnio 1 dalį už tai, kad turėdamas tikslą daryti nusikalstamas veikas laikė programinę įrangą, kurią tiesiogiai pritaikė nusikalstamoms veikoms daryti. Byloje nustatyta, kad E. J. 2017 m. spalio 21 d. 10.26 val. į savo USB atmintinę įdiegė programą „Spower Windows Password Reset Special“ ir ją laikė iki 2017 m. lapkričio 14 d. Teisėjų kolegija, sprendama dėl šios programinės įrangos laikymo nusikalstamais tikslais, be kita ko, atsižvelgė į tai, kad programa „Spower Windows Password Reset Special“ E. J. buvo tikslingai įdiegta ir tą pačią 2017 m. spalio 21 d. panaudota neteisėtai prisijungiant prie AB „K“ informacinės sistemos paskyros „Administrator“; leidimo panaudoti programą, skirtą pasirinkto operacinės sistemos vartotojo slaptažodžiui pašalinti, naujam sistemos vartotojui sukurti ar esamam pašalinti, E. J. pirmiau nurodytame kompiuteryje neturėjo; šie veiksmai nebuvo susiję su jo veiklos pagal verslo liudijimą vykdymu, atitinkamai su tokia veikla nebuvo susijęs ir pirmiau nurodytos programos laikymas bei jos panaudojimas. Atsižvelgdama į tai, teisėjų kolegija sprendė, kad byloje pagrįstai konstatuota, jog E. J. programinę įrangą „Spower Windows Password Reset Special“ laikė nusikalstamais tikslais ir tokią veiką padarė tyčine kaltės forma.

Atsižvelgusi į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija iš įrodyta pripažintos BK 198² straipsnio 1 dalyje nurodytos nusikalstamos veikos pašalino aplinkybę, kad E. J., turėdamas tikslą daryti BK 198 straipsnio 1 dalyje, 198¹ straipsnio 1 dalyje nurodytas nusikalstamas veikas, įgijo programinę įrangą, tiesiogiai pritaikytą nusikalstamoms veikoms daryti.

Dėl neteisėto prisijungimo prie informacinės sistemos (BK 198¹ straipsnio taikymas)

Teisėjų kolegija nurodė, kad baudžiamoji atsakomybė už prisijungimą prie informacinės sistemos pagal BK 198¹ straipsnį kyla tik tais atvejais, kai tokie veiksmai yra padaryti neteisėtai. Neteisėtumo nustatymo reikalavimas yra susijęs su Konvencijos dėl elektroninių nusikaltimų 2 straipsnio ir Direktyvos 2013/40/ES 3 straipsnio nuostatomis, reikalaujančiomis kriminalizuoti ne bet kokią, o neteisėtą prieigą prie informacinės sistemos. Vadovaujantis Direktyvos 2013/40/ES 2 straipsnio d punktu, neteisėtumas konstatuotinas, kai prieiga prie informacinės sistemos gauta neturint informacinės sistemos (ar jos dalies) savininko ar teisėto valdytojo leidimo jungtis prie šios sistemos arba kai toks prisijungimas yra neleidžiamas pagal nacionalinę teisę.

Spręsdama dėl pirmiau nurodytų E. J. veiksmų neteisėtumo, teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad kompiuteryje, prie kurio E. J. prisijungė, buvo nustatyti konfigūravimai, užtikrinę atitinkamo lygio prieigos prie šios sistemos apribojimus. Šis kompiuteris, kaip darbo priemonė, galėjo būti naudojamas tarnybiniams dokumentams rengti, jame sudaryta galimybė naudotis tarnybiniu elektroniniu paštu, taip pat suteikta ribota interneto prieiga (vykdant interneto turinio filtravimą). Taigi sistemoje taikytos priemonės darbuotojams numatomu būdu nustatė prisijungimo prie jos ribas – prisijungimo sąlygas ir atitinkamai tam tikrą vartotojų teisių lygį. Pagal byloje nustatytas aplinkybes E. J. nebuvo suteiktos sistemos administratoriaus teisės; jis nebuvo įgaliotas šalinti informacinėse sistemose kylančių gedimų, toks leidimas nebuvo suteiktas ir *ad hoc* (tik įvykio dieną); šios E. J. teisės neišplaukė ir iš pareigybės aprašymo, kuriame nurodytos funkcijos nėra susijusios su kibernetinio saugumo užtikrinimu, o jų vykdymas – su atitinkamos programinės įrangos nesankcionuotu panaudojimu apeinant kompiuteryje įdiegtus apribojimus.

Teisėjų kolegija, konstatuodama prisijungimo neteisėtumą, įvertino ir E. J. atliktų veiksmų pobūdį, t. y. pasirinktą prieigos prie sistemos būdą. Pagal byloje nustatytas aplinkybes E. J. prie kompiuterio prisijungė panaudodamas programinę įrangą, sudariusią jam galimybę gauti specialų, sistemos apribojimus apeinantį ir jos nustatytoms funkcijoms prieštaraujantį prieigos prie jos kelią. Informacinės sistemos veikimo ypatumai prie jos prisijungiant E. J. nebuvo naudojami taip, kaip darbuotojams leido šioje sistemoje nustatytos funkcijos. Būtent tokiu darbuotojams nenumatytu būdu prisijungus prie informacinės sistemos buvo gautos paskyros „Administrator“ vartotojo teisės. Toks prisijungimas prie informacinės sistemos, teisėjų kolegijos vertinimu, laikytinas neteisėtu.

Dėl neteisėto elektroninių duomenų perėmimo ir panaudojimo (BK 198 straipsnio taikymas)

BK 198 straipsnio 1 dalies taikymo kontekste teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad alternatyvios – stebėjimo, fiksavimo, perėmimo, įgijimo, laikymo, pasisavinimo, paskleidimo ar kitokio panaudojimo – veikos turi būti padaromos su šio BK straipsnio dispozicijoje nurodytu nusikalstamos veikos dalyku – neviešais elektroniniais duomenimis. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad elektroniniai (kompiuteriniai) duomenys – tai bet kokia faktų, informacijos ar sąvokų pateiktis tokiu pavidalu, kad juos būtų galima apdoroti kompiuterine sistema, taip pat programa, pagal kurią kompiuterinė sistema gali atlikti tam tikrą funkciją (Direktyvos 2013/40/ES 2 straipsnio b punktas).

Teisėjų kolegija nurodė, kad E. J. pagal BK 198 straipsnio 1 dalį nuteistas už tai, kad jis fiksavo ir perėmė paskyros „Administrator“ vartotojo teises ir šiuos neviešus elektroninius duomenis panaudojo neteisėtai sukurdamas naują paskyrą. Teisėjų kolegijos vertinimu, pirmiau nurodytos vartotojo teisės, kurios E. J. buvo suteiktos neteisėtai prisijungus prie kompiuterio, nelaikytinos neviešais elektroniniais duomenimis BK 198 straipsnio prasme. Šiuo aspektu teisėjų kolegija pažymėjo, kad automatinio kompiuterinių duomenų tvarkymo vykdymas informacinėje sistemoje yra pagrįstas joje įdiegta programine įranga; ši įranga, įvertinus visumą aplinkybių, gali būti laikoma informacinės sistemos dalimi (Direktyvos 2013/40/ES 2 straipsnio a punktas); pagal šioje byloje nustatytas aplinkybes, būtent sistemoje nustatytais konfigūravimais apibrėžtas atitinkamų, ne išimtis ir „Administrator“ paskyros, vartotojų teisių lygis. E. J. galimybės kompiuterį valdyti administratoriaus teisėmis buvo suteiktos neteisėtai prisijungus prie informacinės sistemos, taigi tokių teisių gavimas ir galimybės jomis naudotis pirmiausia yra tiesiogiai susijusios su E. J. neteisėtos prieigos prie sistemos veiksmais (BK 198¹ straipsnis). Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad byloje nenustatyta, jog, neteisėtai prisijungęs prie kompiuterio, E. J. būtų gavęs kitus šioje sistemoje laikomus neviešus elektroninius duomenis.

Atsižvelgusi į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatavo, kad E. J. baudžiamosios bylos dalis dėl BK 198 straipsnio 1 dalyje nurodytos nusikalstamos veikos padarymo nutrauktina, nes nepadaryta nusikalstama veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių, ir šią baudžiamosios bylos dalį E. J. nutraukė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-199-648/2019

2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas

BPK nuostatų laikymasis

Dėl kriminalinės žvalgybos veiksmų teisėtumo ir informacijos įslaptinimo pagrįstumo

Šioje baudžiamojoje byloje paduoto kasacinio skundo esminiai argumentai buvo susiję su kriminalinės žvalgybos veiksmų faktinio pagrindo buvimu ir kriminalinės žvalgybos informacijos įslaptinimo pagrįstumu.

Teisėjų kolegija, išnagrinėjusi baudžiamąją bylą, pirmiausia pažymėjo tai, kad pagal kasacinio teismo praktiką kriminalinės žvalgybos tyrimas teisėtai gali būti atliekamas tik esant konkrečiam įstatyme nustatytam faktiniam pagrindui – informacijai ne apie bet kokią, o tik apie įstatyme nurodytą nusikalstamą veiką (veikas) – ir vykdomas siekiant surinkti duomenų apie tokią veiką. Užtikrinant kriminalinės žvalgybos tyrimo sankcionavimą bei atlikimo teisėtumą ir kartu veiksmingą žmogaus teisių apsaugą nuo neteisėto apribojimo, kreipiantis dėl kriminalinės žvalgybos tyrimo atlikimo ir jį sankcionuojant turi būti nurodoma aiški informacija, leidžianti spręsti, kad minėtas tyrimas bus atliekamas dėl nusikalstamos veikos, dėl kurios jis pagal įstatymus ir gali būti atliekamas (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-168-139/2015, 2K-7-266-942/2015 ir kt.).

Plėtodama kasacinio teismo išaiškinimus dėl kriminalinės žvalgybos tyrimo atlikimo ir jo sankcionavimo teisėjų kolegija nurodė, kad tiek kriminalinės žvalgybos subjekto prašyme, tiek prokuroro teikime, tiek apygardos teismo pirmininko ar jo įgaliotų teisėjų nutartyje turi būti aiškiai nurodomas kriminalinės žvalgybos tyrimo faktinis pagrindas – objektyvieji nusikalstamos veikos (veikų) (apie kurią turima žvalgybinės informacijos) požymiai, kurie lemia veikos teisinį kvalifikavimą, nes Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymo 8 straipsnio 1 dalies 1 punkte aiškiai apibrėžta, už kuriuos nusikaltimus galima sankcionuoti techninių priemonių panaudojimą specialia tvarka. Teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad teisinis pagrindas atlikti Kriminalinės žvalgybos įstatymo 10 straipsnyje nurodytus kriminalinės žvalgybos tyrimo veiksmus yra apygardų teismų pirmininkų ar jų įgaliotų teisėjų motyvuotos nutartys, priimtose pagal prokurorų motyvuotus teikimus, parengtus pagal kriminalinės žvalgybos subjektų vadovų ar jų įgaliotų vadovų pavaduotojų pateiktus duomenis, kuriais patvirtinamas tokių veiksmų atlikimo būtinumas ir faktinis pagrindas (Kriminalinės žvalgybos įstatymo 10 straipsnio 1 dalis). Jei tokioje teismo nutartyje tinkamai nurodytas faktinis pagrindas, kiti pirmiau nurodyti dokumentai paprastai neturėtų būti tiriami. Teisėjų kolegija pažymėjo ir tai, kad pagal Kriminalinės žvalgybos įstatymo 19 straipsnio 2 dalį panaudojant kriminalinės žvalgybos informaciją baudžiamajame procese, turi būti apsaugoti kriminalinės žvalgybos subjektų teisėti interesai užtikrinant kriminalinės žvalgybos slaptųjų dalyvių saugumą ir neatskleidžiant informacijos apie naudojamas technines priemones ir (ar) detalių duomenų apie kriminalinės žvalgybos informacijos rinkimo būdų ir priemonių naudojimą. Taigi, teisėjų kolegijos vertinimu, įstatymų leidėjas aiškiai apibrėžia, kokia kriminalinės žvalgybos informacija turi būti įslaptinta, todėl kasatoriaus teiginys, kad turėjo būti išslaptinta visa apimtimi minėtuose dokumentuose nurodyta informacija, yra nepagrįstas. Vis dėlto, kaip pažymėjo teisėjų kolegija, iš dalies išslaptinant šiuos dokumentus neturi būti įslaptinamas kriminalinės žvalgybos tyrimo faktinis pagrindas – objektyvieji nusikalstamos veikos (veikų) (apie kurią turima informacijos) požymiai, kurie lemia veikos teisinį kvalifikavimą, nes tai nėra slapti duomenys.

Vadovaudamasi išdėstytais argumentais teisėjų kolegija padarė išvadą, kad Kauno apygardos teismo nutartyje dėl techninių priemonių panaudojimo specialia tvarka pernelyg abstrakčiai nurodytas kriminalinės žvalgybos tyrimo faktinis pagrindas („G. R., dirbantis UAB „K“ direktoriumi, ir šios bendrovės tiekimo skyriaus darbuotojas V. B. galimai vykdo nusikalstamas veikas, numatytas BK 24 str. 6 d. ir 225 str. 2 d. ir 228 str. 2 d.“). Vis dėlto, vertindama, ar minėtas pažeidimas pripažintinas esminiu baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimu, teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal BPK 369 straipsnio 3 dalį esminiais BPK pažeidimais laikomi tokie BPK reikalavimų pažeidimai, dėl kurių buvo suvaržytos įstatymų garantuotos kaltinamojo teisės ar kurie sukliudė teismui išsamiai ir nešališkai išnagrinėti bylą ir priimti teisingą nuosprendį ar nutartį.

Apeliacinės instancijos teismas, išanalizavęs ir įvertinęs STT prašymo ir prokuroro teikimo turinius (juose tinkamai nurodytas kriminalinės žvalgybos tyrimo faktinis pagrindas) ir pirmiau nurodyto teismo nutartį, teisėjų kolegijos nuomone, padarė pagrįstą ir teisingą išvadą, kad kriminalinės žvalgybos tyrimas dėl G. R. buvo pradėtas teisėtai, nes tam buvo faktinis ir teisinis pagrindai.

Atsižvelgusi į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatavo, kad kriminalinės žvalgybos tyrimo metu gauti duomenys yra teisėti ir atitinka įrodymams keliamus reikalavimus (BPK 20 straipsnio 4 dalis), be to, juos patvirtina duomenys, gauti BPK nustatytais veiksmais, todėl teismai pagrįstai jais rėmėsi pagrįsdami G. R. kaltę. Tuo tarpu G. R. teisės nebuvo suvaržytos ir nesukliudė teismams priimti teisingus nuosprendžius, todėl pirmiau nurodytas procesinis pažeidimas, teisėjų kolegijos vertinimu, nelaikytinas esminiu.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-161-693/2019

III. CIVILINĖS BYLOS

Asmenys

Dėl akcininko teisės kreiptis į teismą, reikalaujant uždrausti vykdyti sandorius, kuriais bendrovei galėtų būti padaroma žala

Ieškovas (bendrovės akcininkas) pateikė teismui prevencinį ieškinį ir prašė uždrausti atsakovėms (kitoms bendrovėms) vykdyti sandorius, kuriais bendrovei galėtų būti padaroma žala. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai atsisakė priimti ieškinį, konstatavę, kad ieškinį padavė neįgaliotas vesti bylą asmuo.

Kasacinis teismas nurodė, kad kai prevenciniu ieškiniu siekiamos išvengti žalos grėsmė kyla bendrovei, o ne prevencinį ieškinį pareiškusiam akcininkui, šis asmuo nėra subjektas, galintis pareikšti tokį ieškinį. Bendrovės akcininkas tiesiogiai nedalyvauja valdant įmonę, išskyrus balsavimą visuotiniame akcininkų susirinkime sprendžiant šiam susirinkimui patikėtus klausimus. Juridinio asmens dalyviai taip pat turi teisę kreiptis į teismą su ieškiniu, prašydami uždrausti juridinio asmens valdymo organams ateityje sudaryti sandorius, prieštaraujančius juridinio asmens veiklos tikslams ar peržengiančius juridinio asmens valdymo organo kompetenciją. Kitų neturtinių teisių, taip pat ir teisės reikalauti iš kitų asmenų nevykdyti bendrovei galimai žalą darančių sandorių, akcininkas neturi. Tokią teisę turi tik pats juridinis asmuo, kuris ją įgyvendina per savo organus. Kasacinis teismas pažymėjo, kad aplinkybė, jog akcininkas yra suinteresuotas pelninga bendrovės veikla, nesuteikia jam teisės veikti bendrovės vardu ir siekti įgyvendinti jos teises, kurių neįgyvendina jos valdymo organai. Kadangi akcininkui nesuteikta teisė reikalauti priteisti bendrovei padarytos žalos atlyginimą iš trečiųjų asmenų, išskyrus iš bendrovės valdymo organų ir jų narių, jam nesuteikiama ir teisė reikšti prevencinį ieškinį, kai žala dar tik gali atsirasti. Atsisakymas priimti ieškinį šiuo pagrindu nereiškia akcininko teisės į teisminę gynybą pažeidimo, nes, nebūdamas tinkamas subjektas pareikšti atitinkamą ieškinį, akcininkas neturi teisės, kurią būtų galima ginti.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad turėdamas abejonių, ar juridinio asmens valdymo organai ar jų nariai veikė tinkamai, akcininkas, kurio turimų ar valdomų akcijų nominali vertė yra ne mažesnė kaip 1/10 įstatinio kapitalo, gali inicijuoti juridinio asmens veiklos tyrimo procedūrą (CK 2.124 straipsnis, 2.125 straipsnio 1 dalies 1 punktas). Šia procedūra, be kita ko, gali būti naudojama ir siekiant ištirti bendrovės, kurios 30 proc. akcijų savininkas yra ieškovas, direktoriaus ir valdybos veiklą, kai šie subjektai, ieškovo teigimu, nesiima veiksmų bendrovės teisėms ginti. Todėl apeliacinės instancijos teismas, nustatęs, kad ieškovas jau yra inicijavęs bylą dėl juridinio asmens veiklos tyrimo, pagrįstai sprendė, kad tai yra tinkamas būdas apginti galimai pažeistas akcininko teises. Kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Dėl asmens garbės ir orumo gynimo

Ieškovė, be kitų reikalavimų, prašė įpareigoti atsakovę (savivaldybės kontrolės ir audito tarnybą) paneigti audito ataskaitoje paskleistus tikrovės neatitinkančius duomenis, žeminančius ieškovės garbę ir orumą, taip pat priteisti negautas pajamas bei neturtinės žalos atlyginimą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai pripažino, kad atsakovės audito ataskaitoje nurodyti teiginiai neatitinka tikrovės ir žemina ieškovės garbę ir orumą, bei įpareigojo atsakovę juos paneigti, priteisė neturtinės žalos atlyginimą.

Kasacinis teismas konstatavo, kad byloje susiklostė specifinė situacija, nes informacija apie asmenį pirmiausia buvo paskelbta ne visuomenės informavimo priemonėje, tačiau savivaldybės institucijai vykdant jai pavestas funkcijas (atliekant auditą) priimtame akte (audito ataskaitoje), kuris buvo pristatytas viešame savivaldybės tarybos posėdyje ir paskelbtas interneto puslapyje.

Asmens garbė ir orumas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 2.24 straipsnio pagrindu ginami tik nustačius tam tikrų aplinkybių visumą. Todėl kasacinis teismas nurodė, jog būtina įvertinti, ar teiginiai (duomenys), paskleisti savivaldybės kontrolės ir audito tarnybos atlikto audito ataskaitoje, gali būti laikomi žinia, kaip ji yra suprantama pagal CK 2.24 straipsnį. Kasacinis teismas pažymėjo, kad teiginiai, atspindintys savivaldybės kontrolės ir audito institucijos audito metu nustatytų faktų vertinimą ir jo pagrindu padarytas išvadas, negali būti patikrinami per tiesos kriterijų. Tokie teiginiai (duomenys) savo teisine prigimtimi yra artimesni nuomonei nei žiniai. Skirtingai nuo įprasto žmogaus nuomonės, valstybės ar savivaldybės institucijos atliekamas vertinimas, padaromos išvados yra nulemti teisės aktais tai institucijai suteiktos kompetencijos. Todėl paprastai valstybės ir savivaldybių aktai ginčijami specialia įstatymuose nustatyta tvarka. Dėl to kasacinis teismas padarė išvadą, jog tokie duomenys, kai valstybės ar savivaldybės institucija vykdydama savo funkcijas atlieka atitinkamų faktų vertinimą ir jo pagrindu daro išvadas, neatitinka CK 2.24 straipsnio taikymo sąlygų, o asmens neturtinės teisės ir interesai tokiu atveju negali būti ginami šio straipsnio pagrindu.

Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, jog ieškovė ieškiniu siekia apginti savo kaip asmens neturtines teises ir interesus, kurie gali būti ginami kitais įstatymų nustatytais teisių gynimo būdais. Pavyzdžiui, esant abejonių dėl valstybės ar savivaldybės institucijos akto teisėtumo, gali būti kreipiamasi į teismą dėl valstybės ar savivaldybių institucijų arba pareigūnų aktų, prieštaraujančių įstatymams, pripažinimo negaliojančiais (CK 1.138 straipsnio 7 punktą). Be to, asmuo turi teisę ginti savo neturtines teises ir interesus kreipdamasis į teismą ir reikalaujamas atlyginti žalą, atsiradusią dėl neteisėtų aktų, CK 6.271 straipsnio pagrindu ir kt. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad reikalaujama atlyginti žala pagal CK 6.271 straipsnį apima ir neturtinės žalos atlyginimą, kuri atlyginama, kai neteisėtais veiksmais (neveikimu) pakenkiama teisės saugomiems ir ginamiems piniginės išraiškos neturintiems neturtiniams, nematerialaus pobūdžio interesams, įskaitant ir asmens garbę ir orumą. Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, jog esant abejonių dėl konkrečios institucijos priimtame akte pateiktų vertinimų ar padarytų išvadų teisėtumo, toks dokumentas, kuriuo pažeidžiamos konkretaus asmens teisės, paprastai gali būti ginčijamas specialiosios kompetencijos (administraciniam) teisme. Vis dėlto, kasacinis teismas nurodė, kad pagal Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktiką asmuo neturi teisės skusti audito išvadų. Atsižvelgdama į nurodytą Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktiką teisėjų kolegija sprendė, kad ji nesuteikia teisės asmeniui skusti audito išvadų, tačiau neužkerta kelio jam kreiptis dėl valdžios institucijos neteisėtais veiksmais padarytos žalos atlyginimo (CK 6.271 straipsnis). Kitoks aiškinimas, teisėjų kolegijos vertinimu, neatitiktų Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos. Pagal Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) praktiką teisės kreiptis į teismą efektyvumui užtikrinti būtina, kad asmuo turėtų aiškia, praktinę galimybę ginčyti veiksma (aktą), apribojantį jo teises.

Atsižvelgdamas į išdėstytas aplinkybes, kasacinis teismas sprendė, kad bylą nagrinėję teismai neatsižvelgė į audito ataskaitos teisinę prigimtį ir pobūdį, neatliko išsamaus vertinimo, ar

audito ataskaitoje paskleisti teiginiai (duomenys) gali būti laikomi žinia, tinkamai nekvalifikavo ginčo šalis siejusių teisinių santykių, dėl to neatskleidė bylos esmės. Taigi teismų priimti procesiniai sprendimai buvo panaikinti ir byla perduota pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. rugpjūčio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-254-1075/2019

Šeimos teisė

Dėl vaiko gyvenamosios vietos pakeitimo

Ieškovas, be kitų reikalavimų, prašė nustatyti dukters gyvenamąją vietą su juo. Ieškovas nurodė, kad, teismui bendru sutuoktinių sutarimu nutraukus jo ir atsakovės santuoką, nepilnamečio sūnaus gyvenamoji vieta nustatyta su ieškovu, nepilnmetės dukters – su atsakove. Tačiau atsakovė išvyko dirbti į užsienį, dukrą palikusi ieškovo priežiūrai. Kai atsakovė būna Lietuvoje, ji ir nepilnmetė dukra apsistoja atsakovės motinos namuose. Kadangi atsakovė pageidauja gyventi aktyviai, dažnai išvyksta iš Lietuvos, neturi Lietuvoje ar užsienyje nuolatinės gyvenamosios vietos, ieškovo nuomone, jos gyvenimo būdas nėra pritaikytas nepilnamečiam vaikui tinkamai auginti. Pirmosios instancijos teismas ieškinį atmetė. Apeliacinės instancijos teismas dukters gyvenamąją vietą nustatė su ieškovu.

Kasacinis teismas išaiškino, kad tėvai, prašydami teismo patvirtinti sutartį, kuria nustatoma vaiko gyvenamoji vieta, be kita ko, turi būti įvertinę esmines aplinkybes – savo pasirengimą ir galimybes faktiškai gyventi su vaiku ir juo rūpintis. Nors tėvo (motinos) pasirengimas faktiškai gyventi su vaiku ir juo rūpintis iš esmės yra subjektyvi aplinkybė, atspindinti tėvo (motinos) norą, siekį faktiškai auginti vaiką, ji pasireiškia per objektyvų (realų) asmens elgesį, jo pasirinktus prioritetus. Todėl situacija, kada, teismo sprendimu patvirtinus tėvų sutartį dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo, tėvas (motina), su kuriuo šia sutartimi nustatyta vaiko gyvenamoji vieta, realiai faktiškai su vaiku kartu negyvena ir juo nesirūpina, perduodamas (palikdamas) vaiką auginti kitam tėvui, reiškia pirmiau nurodytų esminių aplinkybių, t. y. tėvo (motinos), su kuriuo nustatyta vaiko gyvenamoji vieta, pasirengimo ir (ar) galimybių faktiškai gyventi su vaiku ir juo rūpintis pasikeitimą po teismo sprendimo įsiteisėjimo. Toks esminių aplinkybių pasikeitimas sudaro pagrindą spręsti ankstesniu teismo sprendimu patvirtintoje tėvų sutartyje nustatytos vaiko gyvenamosios vietos pakeitimo klausimą.

Remdamasis byloje nustatytais aplinkybėmis, kasacinis teismas konstatavo, kad nutraukus santuoką abu vaikai faktiškai liko ieškovo priežiūroje, nes atsakovė išvyko į užsienį dirbti. Kadangi atsakovė gyvenamąsias valstybes keitė, mergaitė ir toliau gyveno su ieškovu ir vyresniuoju broliu. Ieškovė šiuo metu įsikūrusi Norvegijos Karalystėje. Esant tokioms aplinkybėms, kasacinis teismas sprendė, kad byloje nustatytas atsakovės elgesys rodo jos pasirengimo faktiškai gyventi su vaiku ir juo rūpintis pasikeitimą po teismo sprendimo dėl santuokos nutraukimo įsiteisėjimo. Atsakovė, nepaisant savo deklaruojamo noro auginti dukterį, pasirinko kitus prioritetus, visų pirma savo ekonominių ir asmeninių interesų užtikrinimą. Kasacinis teismas šią aplinkybę laikė esmine Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 3.174 straipsnio 4 dalies prasme.

Pasisakydamas dėl atsakovės argumento, jog laikinas vaiko perdavimas kitam asmeniui nėra pakankamas pagrindas keisti vaiko gyvenamąją vietą, kasacinis teismas nurodė, kad laikini sprendimai turi: 1) turėti aiškų tikslą, pavyzdžiui, sugrąžinti vaiką į šeimą; 2) apimti aiškius tarpinius sprendimus, veiksmus, kuriais siekiama pakeisti laikiną situaciją; 3) būti pakankamai aiškiai apibrėžti laiko atžvilgiu, nes vaikui svarbiausia yra pastovumas, žinojimas, kiek ilgai gali trukti viena ar kita situacija, nuo ko priklauso jos pasikeitimas ir pan. Kasacinis teismas konstatavo, kad laikinas dukters palikimas pas tėtį atitiko prieš tai nurodytus kriterijus, tačiau situacija nesikeitė ir tapo pastovi. Mergaitė ir toliau gyveno su tėčiu, pradėjo lankyti mokyklą. Ieškovė jokių veiksmų laikinai situacijai pakeisti nesiėmė iki pat ieškovo kreipimosi į teismą dėl vaiko gyvenamosios vietos pakeitimo. Todėl kasacinis teismas sprendė, kad toks vaiko perdavimas auginti tėvui nelaikytinas laikinu ir yra pakankamas pagrindas svarstyti dėl vaiko gyvenamosios vietos pakeitimo.

Taip pat kasacinis teismas nurodė, kad ne mažiau svarbi aplinkybė sprendžiant dėl vaiko gyvenamosios vietos pakeitimo yra motinos išvykimas gyventi į užsienio valstybę po teismo sprendimo, kuriuo nustatyta vaiko gyvenamoji vieta, ir ketinimas ten perkelti vaiką. Spręsdamas dėl vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės pakeitimo teismas turi įvertinti priežastis, dėl kurių gyvenamosios vietos valstybė turėtų būti keičiama, per geriausių vaiko interesų prizmę. Vaiko aplinka yra visų pirma jį supantys žmonės. Todėl turi būti įvertinta, ar vaiko perkėlimas yra būtinas, ar pastovaus ryšio su persikeliančiu suaugusiuoju užtikrinimas yra svarbesnis nei vaiko aplinkos išsaugojimas. Kadangi dukters nuolatinė gyvenamoji vieta yra Lietuvos Respublikoje, kasacinis teismas sutiko su apeliacinės instancijos teismo išvada, jog atsakovės siekis perkelti dukrą gyventi į užsienį yra esminis aplinkybių pasikeitimas, o atsakovė neįrodė, kad vaiko įprastos aplinkos keitimas geriausiai atitiktų jo interesus. Dėl visų nurodytų aplinkybių kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. rugpjūčio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-277-969/2019

Daiktinė teisė

Dėl galimybės nustatyti priverstinę hipoteką turtui, kuris yra areštuotas apribojant disponavimo teisę

Byloje buvo sprendžiama dėl Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (toliau – VMI) finansinio reikalavimo įmonės bankroto byloje patikslinimo ir jo tenkinimo tvarkos nustatymo. Pirmosios instancijos teismas patvirtino patikslintą kreditorės VMI reikalavimą, tačiau nustatęs, kad dalis reikalavimo užtikrinta priverstine hipoteka, kuri VMI sprendimu dar iki bankroto bylos iškėlimo buvo nustatyta skolininko turtui, areštuotam kitoje byloje taikant laikinas apsaugos priemones, šią hipoteką *ex officio* panaikino ir pripažino, kad VMI reikalavimas tenkintinas antra eile. Apeliacinės instancijos teismas pirmosios instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą. Kasacijoje buvo nagrinėjamas klausimas, ar gali būti nustatoma priverstinė hipoteka areštuotam skolininko turtui.

Kasacinis teismas nurodė, kad pagal Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo (toliau – MAĮ) nuostatas priverstinė hipoteka yra vienas iš mokestinės prievolės užtikrinimo būdų, tačiau MAĮ nedetalizuoja, kokiais konkrečiais atvejais ir sąlygomis jis gali būti taikomas (MAĮ 103 straipsnis). Kasacinis teismas nesutiko su VMI vertinimu, kad, nesant CK ar MAĮ tiesiogiai įtvirtinto draudimo taikyti priverstinę hipoteką turtui, kuris yra areštuotas, priverstinės hipotekos nustatymas tokiam turtui yra galimas. MAĮ įtvirtintos mokesčių administratoriaus teisės (ir pareigos) priverstinai išieškoti iš asmenų mokestines nepriemokas ir taikyti mokestinės prievolės užtikrinimo būdus, įskaitant priverstinę hipoteką, įgyvendinimo ribas gali nustatyti ne tik MAĮ, bet ir kiti įstatymai. Be to, šios teisės apribojimus gali nustatyti įsiteisėję teismų procesiniai sprendimai. Todėl tai, kad draudimas taikyti priverstinę hipoteką areštuotam turtui nėra tiesiogiai įtvirtintas CK ar MAĮ nuostatose, nesudaro pagrindo teigti, jog priverstinė hipoteka areštuotam turtui yra galima.

Kasacinis teismas priminė savo ankstesnėje praktikoje pateiktą išaiškinimą, kad turto areštas kaip laikinoji apsaugos priemonė yra procesinė priemonė, tarnaujanti tam, kad teisingumo vykdymas nebūtų tik formalus teisinio ginčo išsprendimo aktas, bet kad būtų sudarytos sąlygos teismo priimtam sprendimui realiai įvykdyti. Turto apsunkinimas hipoteka neabejotinai lemia asmens, kurio reikalavimams užtikrinti ginčo turtas yra areštuotas, reikalavimo patenkinimo galimybių sumažėjimą (o tam tikrais atvejais ir išnykimą) dėl įstatyme įtvirtintos hipotekos kreditoriaus teisės patenkinti hipoteka užtikrintą reikalavimą iš hipotekos objekto vertės pirmiau už kitus skolininko kreditorius. Kasacinis teismas pažymėjo, kad tokios pasekmės atsiranda nepriklausomai nuo to, kieno iniciatyva – skolininko ar trečiojo asmens – areštuotas turtas apsunkinamas hipoteka, todėl atmetė kaip nepagrįstus VMI argumentus, kad skolininko turto areštas, taikytas kaip laikinoji apsaugos priemonė, riboja tik paties skolininko (turto savininko) disponavimo turtu teisę. Toks aiškinimas neatitiktų laikinųjų apsaugos priemonių paskirties ir jomis

siekiamo tikslo, todėl bylą nagrinėję teismai pagrįstai sprendė, kad, nesant aiškaus priešingo nurodymo (išimties) turto arešto dokumente, turto areštas apribojant disponavimo šiuo turto teise reiškia, be kita ko, besąlyginį draudimą šį turtą ap sunkinti hipoteka, kuris taikytinas tiek pačiam skolininkui, tiek tokią teisę turintiems tretiesiems asmenims.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad nors valstybės reikalavimų, atsirandančių iš mokesčių teisinių santykių, užtikrinimas įstatymų leidėjo yra pripažįstamas socialiai reikšmingu, tačiau įstatymais tam tikrų grupių kreditorių reikalavimams yra teikiama pirmenybė mokesčių administratoriaus reikalavimų atžvilgiu (pvz., CK 6.930¹ straipsnis, Įmonių bankroto įstatymo 35 straipsnis ir kt.). Taigi, nėra pagrindo teigti, kad mokesčių administratoriaus teisė vienašališkai nustatyti priverstinę skolininko turto hipoteką, nepaisant šiam turtui taikomų apribojimų, visais atvejais galėtų būti pateisinama mokesčių administratoriaus ginamo reikalavimo prioritetais pobūdžiu prieš visų kitų to paties skolininko kreditorių interesus.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad tam tikrais išimtiniais atvejais, kaip, pavyzdžiui, ilgai besitęsiant bylinėjimosi procesui, mokesčių administratorius gali kreiptis į skolininko turto areštą nustačiusį teismą, prašydamas pritaikyti išimtį ir leisti nustatyti areštuotam turtui priverstinę hipoteką (CPK 149 straipsnio 1 dalis). Tokiu atveju teismas individualiai vertintų, ar pagal bylos aplinkybes yra pagrindas nustatyti mokesčių administratoriaus reikalavimų prioritetiškumą kitų kreditorių atžvilgiu.

Konstatavęs, kad nebuvo pagrindo nustatyti priverstinę hipoteką, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-263-823/2019

Civilinė atsakomybė

Dėl sveikatos priežiūros įstaigos atsakomybės už turtinę žalą, atsiradusią dėl jos darbuotojo kaltės

Ieškovės (mirusiojo sutuoktinė ir nepilnametės dukros), be kitų reikalavimų, prašė priteisti iš atsakovės (sveikatos priežiūros įstaigos) turtinės žalos atlyginimą – prarastų sutuoktinio gautų pajamų dalį bei išlaikymą, netekus maitintojo. Atsakovė priešieškiniu prašė panaikinti Pacientų sveikatai padarytos žalos nustatymo komisijos (toliau – Komisija) sprendimą, kuriuo, be neturtinės žalos atlyginimo, mirusiojo dukroms buvo priteistas turtinės žalos atlyginimas. Pirmosios instancijos teismas paliko nepakeistą Komisijos sprendimą dėl turtinės žalos atlyginimo priteisimo, kitą ieškinio dalį ir priešieškinį atmetė. Apeliacinės instancijos teismas turtinės žalos atlyginimą priteisė ir mirusiojo sutuoktinei, o dukroms – papildomas sumas prie Komisijos sprendimu priteistos turtinės žalos atlyginimo sumų; kitą ieškinio dalį ir priešieškinį atmetė.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad, nustatant asmeniui, turinčiam teisę į dėl sutuoktinio gyvybės atėmimo patirtos žalos atlyginimą, mokėtino atlyginimo apimtį, visų pirma reikia įvertinti paties asmens galimybę išlaikyti save. Dėl to reikia nustatyti asmens sveikatos būklę, amžių, galimybę užsidirbti, gauti kitų pajamų, jei prašantis žalos atlyginimo asmuo dirba – jo gaunamas pajamas, kitas svarbias aplinkybes. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, jog, nagrinėjant asmens ieškinį dėl sutuoktinio gyvybės atėmimo padarytos turtinės žalos (negautų pajamų) atlyginimo, visuomet svarstyтина galimybė priteisti ne visą išlaikymą vienkartinė išmoka, o išlaikymą periodinėmis išmokomis su teise vėliau jį peržiūrėti pasikeitus aplinkybėms. Nesant galimybės priteisti išlaikymą periodinėmis išmokomis, aplinkybė, kad prašantis turtinės žalos atlyginimo asmuo, tikėtina, ateityje pats galės save išlaikyti ar turės galimybę gauti išlaikymą iš kito asmens (pvz., sutuoktinio), gali būti pagrindas mažinti priteistiną žalos atlyginimą. Kasacinis teismas pažymėjo, jog ne mažiau svarbu nustatyti ir mirusiojo galimybę, jei jis būtų gyvas, teikti nustatyto dydžio išlaikymą. Gali būti įvertintos su konkrečiu mirusiu asmeniu susijusios aplinkybės, tokios kaip lytis, amžius, socialinė padėtis, profesija, iki gyvybės atėmimo buvusi sveikatos būklė, darbo pobūdis ir jo keliamos rizikos, žalingi įpročiai, gyvenimo būdas, asmeninės charakteristikos, galimybės tobulėti ir uždirbti daugiau, kitos reikšmingos aplinkybės, taip pat ir objektyvios

aplinkybės – galima infliacija, analogiškos profesijos ar analogiškame sektoriuje dirbančių asmenų atlyginimų augimas, atlyginimų augimas konkrečioje įmonėje, kurioje iki sužalojimo asmuo dirbo, šalies vidutinio darbo užmokesčio augimas, minimaliosios mėnesinės algos augimas, kitos reikšmingos bylos aplinkybės.

Kasacinis teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas, sprenddamas dėl mirusiojo sutuoktinei priteistinos turtinės žalos atlyginimo, vadovaudamasis sąžiningumo, protingumo ir teisingumo principais, turėjo įvertinti, kuris iš žalos atlyginimo būdų – periodinėmis išmokomis ar vienkartinė išmoka – labiau atitinka kompensacinį civilinės atsakomybės pobūdį, nepažeidžia ieškovės interesų bei neproporcingai neapsunkina atsakovės finansinės padėties. Tuo atveju, kai iš pateiktų įrodymų negalima būtų daryti pagrįstos, tikėtinos ir teisingos išvados dėl mirusio asmens pajamų, kurias jis būtų galėjęs gauti ilguoju laikotarpiu (sprendžiant dėl vienkartinės išmokos priteisimo), teismas, atsižvelgdamas į CK 1.5 straipsnyje nustatytus principus ir CK 6.249 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą reglamentavimą, turėtų teisę pats nuspręsti, kokio dydžio ir kokia forma negautų pajamų atlyginimas mirusiojo sutuoktinei būtų sąžiningas ir teisingas pagal konkrečios bylos aplinkybes.

Dėl žalos atlyginimo priteisimo mirusiojo dukterims kasacinis teismas nurodė, kad nepilnamečiams vaikams teikiamo išlaikymo dydis ir laikotarpis yra aiškiai reglamentuoti teisės normomis, todėl pirmiau nurodytų aplinkybių nustatymas jų atžvilgiu neaktualus ir netaikytinas. Kasacinis teismas konstatavo, kad teismai, apskaičiuodami turtinę žalą ir nustatydami mirusiojo vidutinį darbo užmokestį, pagrįstai taikė Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gegužės 27 d. nutarimu Nr. 650 patvirtinto Darbuotojo, valstybės tarnautojo ir žvalgybos pareigūno vidutinio darbo užmokesčio skaičiavimo tvarkos aprašo (toliau – Aprašas) 6.1 punktą, tačiau padarė klaidą taikydami nurodytą teisės normą. Pagal Aprašo 6.1 punkto nuostatą skaičiuojamasis laikotarpis yra 3 paskutiniai kalendoriniai mėnesiai, einantys prieš tą mėnesį, už kurį (ar jo dalį) mokamas vidutinis darbo užmokestis, ir esant nustatytai aplinkybei, kad ieškovių sutuoktinis ir tėvas mirė gegužės mėn., jo vidutinis darbo užmokestis turėjo būti skaičiuojamas už tris prieš taiėjusius mėnesius, t. y. už tų metų vasario, kovo ir balandžio mėnesius.

Atsižvelgdamas į nurodytas aplinkybes, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutarties dalį dėl turtinės žalos atlyginimo mirusiojo sutuoktinei bei dukterims ir šią bylos dalį grąžino apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-238-313/2019

Civilinio proceso teisė

Dėl šalies, dėl kurios priimtas sprendimas už akių, teisės paduoti kasacinį skundą

Ieškovas prašė priteisti iš atsakovės nuostolių atlyginimą. Atsakovei nepateikus atsiliepimo į ieškinį, pirmosios instancijos teismas sprendimu už akių tenkino dalį ieškinio. Apeliacinės instancijos teismas, išnagrinėjęs ieškovo apeliacinį skundą, ieškinį patenkino visiškai. Byloje buvo sprendžiama dėl atsakovės teisės pateikti kasacinį skundą, kai kasacinio apskundimo objektas buvo apeliacinės instancijos teismo nutartis, priimta aktyviosios šalies (ieškovo) inicijuotame apeliaciniame bylos nagrinėjimo procese.

Aiškindamas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) 285 straipsnio 5 dalyje įtvirtintą draudimą šaliai, dėl kurios priimtas sprendimas už akių, šį sprendimą apskųsti apeliacine ar kasacine tvarka, kasacinis teismas nurodė, kad tuo atveju, kai pirmosios instancijos teismo sprendimu už akių ieškinio reikalavimai yra tenkinami iš dalies ir atmestų ieškinio reikalavimų teisėtumo ir pagrįstumo patikrinimas apeliacine tvarka yra inicijuojamas pagal šalies, kurios prašymu buvo priimtas sprendimas už akių, apeliacinį skundą, šalis, dėl kurios buvo priimtas sprendimas už akių, turi teisę paduoti kasacinį skundą dėl apeliacinės instancijos teismo procesinio sprendimo, kuriuo užbaigtas toks pirmosios instancijos teismo sprendimo už akių dalies peržiūrėjimo apeliacine tvarka procesas. Taigi kasacinis teismas padarė išvadą, kad proceso teisės normos neriboja atsakovės (pasyviosios šalies) procesinės teisės paduoti kasacinį skundą dėl

skundžiamos apeliacinės instancijos teismo nutarties. Todėl kasacinis procesas dėl skundžiamos apeliacinės instancijos teismo nutarties, priimtos apeliacine tvarka patikrinus dalies sprendimo už akių teisėtumą ir pagrįstumą, yra galimas.

Kasacinis teismas pažymėjo, jog nors įstatymų leidėjas, įtvirtindamas sprendimo už akių priėmimo galimybę, nustato pareigą teismui įvertinti aktyviosios šalies pateiktus ir nurodytus įrodymus, vis dėlto, siekiant sudaryti sąlygas teismui priimti teisingą sprendimą, taip pat apsaugoti neatvykusios ar procesinio dokumento nepateikusios šalies interesus, aktyviosios šalies reikalavimus ir atsikirtimus patvirtinantys įrodymai turi būti vertinami formaliai, kartu atsižvelgiant į visus byloje esančius įrodymus. Nurodytų reikalavimų turi laikytis ir apeliacinės instancijos teismas, vertindamas sprendimo už akių teisėtumą ir pagrįstumą. Byloje sprendimas už akių ieškovo prašymu buvo priimtas dėl to, kad atsakovė per teismo nustatytą terminą nepateikė atsiliepimo į ieškinį, tačiau atsiliepimą į ieškinį ir jame nurodytas aplinkybes patvirtinančius įrodymus pateikė trečiasis asmuo. Todėl tiek bylą nagrinėjusio pirmosios instancijos teismo, tiek apeliacinės instancijos teismo atliktas formalus įrodymų vertinimas turėjo apimti šių dalyvaujančių byloje asmenų pateiktų įrodymų įvertinimą.

Kasacinis teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas neatliko tinkamo formalus įrodymų vertinimo, nes ne visos aplinkybės, svarbios teisingam bylos išsprendimui, buvo nustatytos, todėl apeliacinės instancijos teismo nutartį panaikino ir bylą perdavė šiam teismui nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-241-701/2019

Dėl teisėjo nešališkumo

Kasaciniame skunde buvo keliamas teisėjo nešališkumo klausimas. Ieškovas teigė, kad byla apeliacinėje instancijoje buvo išnagrinėta neteisėtos sudėties teismo, nes vienos iš bylą nagrinėjusios teisėjų kolegijos teisėjų sutuoktinis dirba toje pačioje advokatų kontoroje su atsakovui bei trečiajam asmeniui atstovaujančiais (atstovavusiais) advokatais, o teisėja nenusišalino nuo bylos, nors iki šiol analogiškoje situacijoje visada nusišalindavo.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad vien aplinkybė, jog teisėjų kolegijos teisėjos sutuoktinis dirba toje pačioje advokatų kontoroje su atsakovui bei trečiajam asmeniui anksčiau atstovavusiais advokatais, nesudaro pagrindo abejoti teismo nešališkumu, nes ji nėra susijusi su atstovavimu šioje byloje. Spręsdamas dėl situacijos, kai teisėjos sutuoktinis dirba toje pačioje advokatų kontoroje, kurios advokatai atstovauja byloje dalyvaujantiems asmenims šiame procese, kasacinis teismas rėmėsi EŽTT 2017 m. gegužės 27 d. sprendimu byloje *Ramljak prieš Kroatiją* (peticijos Nr. 5856/13). Pareiškėja minėtoje byloje įrodinėjo, kad jai nebuvo užtikrintas sąžiningas teismo procesas nepriklausomame ir nešališkame teisme, nes jos bylą nagrinėjo teisėjas, kurio sūnus dirbo teisininko padėjėju advokatų kontoroje, byloje atstovaujančioje kitai šaliai. Nepaisant to, kad teisėjo sūnus asmeniškai neatstovavo pareiškėjos oponentui jokioje ginčijamo teismo proceso stadijoje, jo darbas advokato kontoroje, kuri atstovavo pareiškėjos oponentui, sutapo su tuo procesu. Todėl EŽTT konstatavo, kad faktas, jog toks artimas teisėjo, nagrinėjančio bylą apeliacine tvarka, giminaitis, kaip sūnus, turėjo tokius glaudžius darbo ryšius su teisininkais, atstovaujančiais pareiškėjos oponentui toje byloje, ir jis buvo jiems pavaldus, susilpnino teismo nešališkumą ir atvėrė kelią abejonoms dėl jo.

Kasacinis teismas nurodė, kad apžvelgiamoje byloje susiklostė analogiška situacija nagrinėtajai EŽTT, todėl nustatytas faktas, kad toks artimas teisėjos, nagrinėjančios bylą apeliacine tvarka, šeimos narys, kaip sutuoktinis, turėjo glaudžius darbo ryšius su teisininkais, atstovaujančiais ieškovo oponentams toje pačioje byloje, susilpnino apeliacinės instancijos teismo nešališkumą, sukėlė ieškovui abejonių dėl realaus jo teisės į nešališką ir objektyvų teismą įgyvendinimo.

Kasacinis teismas konstatavo, kad teisėjai neįvykdžius nustatytos pareigos nusišalinti, byla apeliacinėje instancijoje buvo išnagrinėta neteisėtos sudėties teismo, todėl apeliacinės instancijos teismo nutartis buvo panaikinta dėl absoliutaus jos negaliojimo pagrindo ir byla grąžinta šiam teismui nagrinėti iš naujo.

Statybų teisė

Dėl bylos sustabdymo pagrindų ir teismo sprendimo vykdymo tvarkos pakeitimo

Atsakovai prašė pakeisti teismo sprendimo, kuriuo jiems buvo nustatytas terminas pašalinti neteisėtos statybos padarinius ir nugriauti gyvenamąjį namą, vykdymo tvarką, leidžiant ginčo statinį rekonstruoti pagal rekreacinėje zonoje leidžiamų statinių paskirtį. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai prašymo netenkino. Atsakovas kasaciniam teismui pateikė prašymą sustabdyti bylos nagrinėjimą iki EŽTT bus išnagrinėta jo peticija.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad prašymas sustabdyti bylą iki EŽTT išnagrinės atsakovo peticiją CPK 163 straipsnio 1 dalies 3 punkto pagrindu negali būti patenkintas, nes neegzistuoja šioje teisės normoje nurodytos ir kasacinio teismo praktikoje suformuluotos jos taikymo sąlygos. EŽTT nenustato bylai reikšmingų fakto ir teisės klausimų, nagrinėdamas peticijas nesukuria prejudicijos, todėl šios civilinės bylos išnagrinėjimo galimybė nepriklauso nuo EŽTT priimtos atsakovo peticijos išsprendimo. Įsiteisėjusios nacionalinio teismo nutarties teisėtumo ir pagrįstumo vertinimas nėra EŽTT nagrinėjimo dalykas. Net ir šiam teismui konstatavus Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos pažeidimą, tai nelemtų vienareikšmiškos išvados dėl nutarties neteisėtumo ir (ar) nepagrįstumo, jos nepanaikintų.

Kasacinis teismas taip pat konstatavo, kad atsakovo prašymas sustabdyti bylos nagrinėjimą neatitinka ir CPK 163 straipsnio 2 dalies taikymo sąlygų. Ši nuostata tiesiogiai nėra taikoma tais atvejais, kai peticiją EŽTT pateikia savo teises ginantis asmuo (ne teisinę išvadą siekiantis gauti Lietuvos Aukščiausiasis Teismas). Be to, kadangi egzistuoja įstatymas, reglamentuojantis bylos sustabdymo pagrindus (CPK 163 straipsnio 1 dalis, 164 straipsnis), byloje nėra pagrindo pagal įstatymo analogiją taikyti specialiąją CPK 163 straipsnio 2 dalies normą.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad teismui sprendžiant statybos teisėtumo ir statybos pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padarinių šalinimo klausimą, konkretaus būdo, kaip bus šalinami neteisėtos statybos padariniai, vertinimas sudaro tokio pobūdžio bylos nagrinėjimo dalyką. Atitinkamai konkretus teismo parinktas būdas, nurodytas teismo sprendime, sudaro teismo sprendimo esmę. Situacija, kai asmens, teismo sprendimu įpareigoto nugriauti statinį, prašymu tokio sprendimo vykdymo tvarka būtų pakeista suteikiant šiam asmeniui teisę perstatyti statinį, neatitiktų kasacinio teismo praktikos, pagal kurią teismo sprendimo vykdymo tvarkos pakeitimas galimas, kai teismo sprendime nurodyta jo vykdymo forma pakeičiama kita lygiaverte arba kitoks pakeitimas atliekamas užtikrinant, jog teismo sprendimas būtų įvykdytas nenukrypstant nuo jame nurodytos sprendimo esmės (teismo patenkinto materialiojo reikalavimo ar jo dalies).

Kasacinis teismas nustatė, kad nagrinėdami bylą dėl ginčo esmės teismai išsprendė statybų neteisėtumo ir jų padarinių pašalinimo klausimą, t. y. nustatė reikšmingas aplinkybes ir jų pagrindu padarė išvadą, kad egzistuoja vienintelis neteisėtos statybos padarinių pašalinimo būdas – nugriauti neteisėtai pastatytą statinį. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas konstatavo, jog teismo sprendimo vykdymo tvarkos pakeitimas leidžiant atsakovams rekonstruoti esamą statinį pagal rekreacinėje zonoje leidžiamų statinių paskirtį reikštų įsiteisėjusio teismo sprendimo esmės pakeitimą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-91-701/2019

Draudimo teisė

Dėl žalos dydžio nustatymo pagal transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomąjį draudimą

Ieškovai prašė priteisti iš atsakovės (draudimo bendrovės) žalos atlyginimą už eismo įvykio metu apgadintą jų automobilį. Pirmosios instancijos teismas ieškinį atmetė. Apeliacinės instancijos teismas patenkino ieškinio dalį.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo teisinis reguliavimas suponuoja, jog dėl eismo įvykio padaryta žala dėl transporto priemonės sugadinimo apima išlaidas, būtinas sugadintam turtui ar jo dalių ir (ar) dalių rinkos vertei iki eismo įvykio atkurti. Tuo atveju, jei transporto priemonė buvo remontuojama, žalos atlyginimo dydis nustatomas pagal faktiškai turėtas išlaidas, o jei neremontuojama – apskaičiuojamas pagal būtinąsias remonto išlaidas.

Kasacinis teismas nurodė, kad sugadinto turto vertės atkūrimas iki įvykio reiškia, kad būtina atsižvelgti į automobilio dalių ar dalių nuvertėjimą dėl eksploataavimo iki įvykio. Toks nuvertėjimas ir jo dydis nustatomas kiekvienoje konkrečioje byloje, o ne taikant standartizuotą būdą. Tam tikrų transporto priemonių dalių ar dalių nusidėvėjimui gali turėti įtakos transporto priemonės senumas bei rida. Be to, konkrečioje byloje gali paaiškėti, kad keičiamos tam tikros dalys ar detalės sugadintoje transporto priemonėje prieš pat eismo įvykį buvo pakeistos naujomis arba aplinkybė, kad rinkoje nėra tokių pat ar panašių dėvėtų dalių ar dalių, kad po remonto transporto priemonė atitiktų techninius saugos reikalavimus, arba jų įsigijimas būtų pernelyg apsunkintas, kas objektyviai lemtų būtinumą siekiant suremontuoti transporto priemonę naudoti naujas dalis ar detales. Žala dėl transporto priemonės sugadinimo turi apimti išlaidas dėl tokių dalių ir dalių, kurios leistų naudoti transporto priemonę pagal jos paskirtį atitinkant techninius reikalavimus, kaip ji buvo naudojama iki įvykio. Dėl to kasacinis teismas padarė išvadą, kad tam tikrais konkrečiais atvejais naujų dalių ar dalių naudojimas siekiant suremontuoti transporto priemonę atitiks visiško nuostolių atlyginimo principą, nes nukentėjęs asmuo bus grąžintas į tą pačią padėtį, kurioje buvo iki įvykio.

Kasacinis teismas nurodė, kad Lietuvos Respublikos susisiekimo ministro 2000 m. balandžio 17 d. įsakymas Nr. 120 ir Lietuvos Respublikos finansų ministro 2000 m. balandžio 14 d. įsakymas Nr. 101 „Dėl Kelių transporto priemonių vertės nustatymo tvarkos ir kelių transporto priemonių vertinimo instrukcijos patvirtinimo“, kuriuo patvirtinta Kelių transporto priemonių vertės nustatymo tvarka bei Kelių transporto priemonių vertinimo instrukcija, nėra tas teisės aktas, kuris reguliuotų standartizuotą žalos, padarytos eismo įvykiu dėl sugadintos transporto priemonės, dydį. Minėtas teisės aktas yra skirtas turto vertintojams, atitinkamais atvejais nustatantiems transporto priemonės vertę. Todėl ir atsakovės apskaičiuotą sugadintos transporto priemonės keistinių dalių ir dalių nusidėvėjimo dydį, grindžiamą Kelių transporto priemonių vertinimo instrukcijoje nustatytu apskaičiavimo principu, kasacinis teismas pripažino hipotetiniu ir nepakankamu, siekiant pagrįsti realų sugadintos transporto priemonės keistinių dalių ir dalių nusidėvėjimo dydį. Kadangi atsakovė nesinaudojo savo procesine teise dėl ekspertizės realiam nusidėvėjimo dydžiui nustatyti skyrimo, kasacinis teismas sprendė, kad ji nepaneigė nuostolių dydį patvirtinančių įrodymų. Dėl to apeliacinės instancijos teismo sprendimas paliktas nepakeistas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-240-1075/2019

Darbo teisė

Dėl darbo sutarties nutraukimo darbdavio iniciatyva dėl darbuotojo kaltės, kai darbuotojas per paskutinius dvylika mėnesių padarė antrą tokį patį darbo pareigų pažeidimą

Ieškovė, be kitų reikalavimų, prašė teismo pripažinti jos atleidimą iš darbo neteisėtu. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinio netenkino. Byloje buvo sprendžiama dėl galimybės atleisti darbuotoją iš darbo, jei per paskutinius dvylika mėnesių darbuotojas yra padaręs antrą tokį patį darbo pareigų pažeidimą.

Kadangi 2016 m. Lietuvos Respublikos darbo kodekse (toliau – DK) nenurodyta, kas laikytina „toku pačiu“ darbo pareigų pažeidimu, kasacinis teismas išaiškino, kad „toku pačiu“ pažeidimu laikytini darbo pareigų pažeidimai, padaryti toje pačioje veiklos srityje, kai netinkamai

vykdytos pareigos yra panašaus pobūdžio (pavyzdžiui, finansinės drausmės pažeidimai, Viešųjų pirkimų įstatymo pažeidimai, viešųjų ir privačių interesų derinimo pažeidimai, pažeidimai darbu saugos reikalavimų srityje, neatvykimas į darbą ar kitoks darbo laiko režimo ir naudojimo pažeidimas ir kt.). Kasacinis teismas pažymėjo, kad tokio grupavimo pagrindu neturėtų būti bendro pobūdžio, visų pareigų atlikimui taikytinos nuostatos, kaip, pavyzdžiui, reikalavimas atliekant darbo funkcijas laikytis teisės aktų nuostatų. Ar darbo pareigų pažeidimai laikytini tokiais pačiais, gali priklausyti ir nuo darbuotojo atliekamų funkcijų bei pareigų apimties ir įvairovės. Dėl to teismas, nagrinėdamas ginčus dėl darbo sutarties nutraukimo DK 58 straipsnio 2 dalies 2 punkto pagrindu, kiekvienu konkrečiu atveju turi nustatyti, ar ankstesnis, teisės aktų nustatyta tvarka fiksuotas, ir vėlesnis, padarytas per dvylika mėnesių, darbo pareigų pažeidimai vertintini kaip tokie patys šios teisės normos prasme.

Byloje teismai sprendė, kad ieškovė padarė viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybės tarnyboje pažeidimų bei finansinio audito ataskaitoje nurodytus pažeidimus, bei šiuos pažeidimus darė sistemingai, todėl sprendė, jog buvo pagrindas atleisti ieškovę iš einamų pareigų pagal DK 58 straipsnio 2 dalies 2 punktą. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, jog išpėjime bei įsakyme dėl ieškovės atleidimo iš darbo nurodytos nuostatos yra bendro pobūdžio, neatskleidžiančios, kokie darbo pareigų pažeidimai padaryti, nes vien nuorodos į tuos pačius įstaigos vietinių teisės aktų punktus nėra pakankamas pagrindas spręsti, kad padaryti tokie patys darbo pareigų pažeidimai. Taigi bylą nagrinėję teismai išsamiai nevertino, ar ieškovės padaryti darbo pareigų pažeidimai gali būti laikomi tokiais pačiais DK 58 straipsnio 2 dalies 2 punkto prasme, nenustatė jų padarymo laiko pažeidimų, dėl kurių ieškovei pareikštas išpėjimas, atžvilgiu. Dėl to nėra galimybės spręsti dėl darbo sutarties nutraukimo šios normos pagrindu teisėtumo.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad sisteminis DK 58 straipsnio 2 dalies 2 punkto ir 4 dalies nuostatų aiškinimas suponuoja išvadą, jog tam, kad būtų taikomas pirmiau nurodytas darbo sutarties nutraukimo pagrindas, antras darbo pareigų pažeidimas turi būti padarytas per paskutinius dvylika mėnesių nuo darbuotojo išpėjimo, t. y. antrasis pažeidimas turi būti padarytas po to, kai darbuotojas, padaręs darbdavio nustatytą pirmąjį darbo pareigų pažeidimą, dėl kurio darbuotojas turėjo galimybę pasiaiškinti, išpėjamas dėl galimo atleidimo padarius kitą pažeidimą.

Kasacinis teismas, remdamasis nurodytais argumentais konstatavo, kad tinkamai neištyrus bylos duomenų ir nenustačius teisiškai reikšmingų aplinkybių, byla galėjo būti neteisingai išspręsta, dėl to teismų procesinius sprendimus panaikino ir bylą perdavė iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-244-248/2019

Intelektinės nuosavybės teisė

Dėl priegigos prie interneto svetainės blokavimo, kaip priemonės ginti autorių ir kitas intelektinės nuosavybės teises

Ieškovė (asociacija LATGA) prašė uždrausti atsakovėms (elektroninių paslaugų teikėjoms, tarpininkėms) teikti elektroninių ryšių tinklais savo klientams priegigos prie interneto svetainės linkomanija.net paslaugas. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį tenkino.

Byloje buvo nustatyta, kad interneto svetainės linkomanija.net veikimo principas pagrįstas skatinimu dalytis kūriniais be autorių sutikimo, lemiantis autorių teisių ir kitų intelektinės nuosavybės teisių pažeidimų grandinę. Kasacinis teismas nurodė, kad autorių teisių ir kitų intelektinės nuosavybės teisių gynimo būdams keliami, be kita ko, veiksmingumo ir prevenciškumo reikalavimai. Konkretaus teisių gynimo būdo taikymas turi ne tik nutraukti autorių teisių ir kitų intelektinės nuosavybės teisių pažeidimus, bet ir atgrasyti nuo tolesnio tokių pažeidimų darymo. Kasacinis teismas pažymėjo, kad priegigos prie interneto svetainės blokavimo priemonei nėra būdingas absoliutus veiksmingumas, t. y. nors priegiga prie šios svetainės gali būti užsitikrinta apeinant taikomus draudimus, tačiau vien tokios galimybės egzistavimas pats savaime nereiškia, kad priegigos blokavimas neatitinka veiksmingumo reikalavimo ir todėl negali būti taikomas.

Prieigos prie tokios interneto svetainės peer-to-peer tinklų veikimo srityje blokavimas daugumai naudotojų gali sukliudyti surasti šiame tinkle prieinamus kūrinius ir atsisiųsti pažeidžiant autorių teises.

Kasacinis teismas nurodė, kad tokio pobūdžio interneto svetainė kaip linkomanija.net ir jos valdytojai dažnai yra nepasiekiami, todėl tinkamas asmuo, į kurį galima pirmiausia kreiptis, lieka tarpininkas. Ieškovė pateikė pakankamai įrodymų, patvirtinančių, kad ji išnaudojo protingas galimybes surasti interneto svetainės linkomanija.net valdytoją. Nors atsakovės tiesiogiai neatlieka veiksmų, pažeidžiančių autorių teises ir kitas intelektinės nuosavybės teises, jų techninis vaidmuo suteikia fizines priemones daryti teisių pažeidimus. Be to, 2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/29/EB dėl autorių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo (toliau – Direktyva 2001/29/EB) nenustato reikalavimo, kad egzistuočių ypatingi santykiai tarp autorių teises ar gretutines teises pažeidžiančio asmens ir tarpininko. Kasacinis teismas pabrėžė, kad tarpinių paslaugų teikėjai turi ne tik nebendrininkauti darant teisės pažeidimus, bet bendradarbiauti siekiant išvengti šių pažeidimų arba užkirsti jiems kelią. Jie negali išvengti šio įpareigojimo, pagal aplinkybes remdamiesi pernelyg varžančiu priemonių pobūdžiu ar jų neveiksmingumu. Todėl, kasacinio teismo vertinimu, ieškovės prašomas taikyti draudimas tarpininkams yra veiksmingas ginant autorių teises ir kitas intelektinės nuosavybės teises.

Teismai konkrečiai nenurodė priemonių, kurių atsakovės turi imtis siekdamas uždrausti prieigą prie ginčo interneto svetainės, tarpininkės gali pačios pasirinkti priemones, geriausiai atitinkančias jų išteklius ir galimybes. Kasacinis teismas sprendė, kad tokio įpareigojimo vykdymas Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikos prasme nėra iššūkis, nesuderinamas su atsakovių veikla, ir nepaneigia jų laisvės užsiimti verslu. Nei Direktyvos 2001/29/EB, nei Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo nuostatos nenurodo, kieno lėšomis turėtų būti taikoma ieškovės reikalaujama teisių gynimo priemonė; svarbiausia, kad būtų užtikrinta protinga pusiausvyra tarp autorių teisių ir kitų intelektinės nuosavybės teisių turėtojų teisės į aukšto lygio apsaugą ir prieigos teikėjų laisvės užsiimti verslu. Teismai šį klausimą sprendė skirtingai, tačiau kasacinis teismas, įvertinęs atsakovių veiklą bei argumentų dėl itin didelių finansinių resursų poreikio įgyvendinti draudimą nebuvimą, pritarė apeliacinės instancijos teismui šias išlaidas palikti atsakovėms.

Atsižvelgdamas į išdėstytas aplinkybes, kasacinis teismas konstatavo, kad prieigos prie interneto svetainės linkomanija.net blokavimas yra proporcinga ieškovės atstovaujama autorių teisių ir kitų teisių turėtojų pažeistų teisių gynimo priemonė tiek autorių teisių pažeidimų reikšmingumo ir sunkumo, tiek atsakovių laisvės užsiimti verslu, tiek interneto naudotojų teisės skleisti ir gauti informaciją aspektais, todėl apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-236-969/2019

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

Gynėjų g. 6, 01109 Vilnius

Tel. + 370 5 2 616 466

Faks. + 370 5 261 6813

El. paštas: lat@teismas.lt

www.lat.lt